

Xosé López Díaz (2010). *Diccionario galego-latino clásico e moderno*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia. 1076 páxs. [ISBN: 978-84-453-4909-0]

Presentación

Xosé López Díaz é catedrático xubilado de latín e impartiu docencia no IES Lucus Augusti de Lugo. Como el mesmo reconece, fundamentou o galego do seu *Diccionario galego-latino clásico e moderno* no DRAG de 1997 coa intención de facer unha obra de extensión intermedia; para o latín, baseouse principalmente en obras bilingües maiores que parten doutras linguas actuais e tamén na creación neolóxica propia.

Ante esta obra unidireccional é inevitable lembrar outra anterior en tres lustros pero no sentido contrario: o *Diccionario latín-galego* de Álvarez Carracedo, editado en Galaxia. Son obras marcadamente distintas, ao seren fillas de distintas épocas e pretensións.

O diccionario preséntase cunhas tapas duras moi agradecidas fronte ás manchas, con catro fotos da muralla romana de Lugo e unha da Torre de Hércules sobre fondo azul. Trala páxina do título, ofrécenos un prólogo de catro páxinas e media do profesor Xesús Ferro Ruibal e unha introdución de dúas páxinas do propio autor, que van seguidas da lista de abreviaturas.

O corpo do diccionario ten unha letra suficientemente grande para non empecer a consulta. O número de paxinación aparece no exterior superior, acompañado da letra inicial dos lemas da súa páxina, a maiúscula nas pares e a minúscula nas impares. Tódolos comezos de letra aparecen sempre en páxina impar, aínda que para iso se tivese que deixar a páxina par anterior en branco. Os lemas preséntanse a dúas columnas por páxina e con sangría francesa, coa primeira liña saíndo respecto ás demais.

Algunhas estatísticas

Para poder apreciar as dimensións do diccionario debemos calcular algúns valores numéricos. As nosas estimacións son as seguintes

(salvo as dúas primeiras, calculadas mediante aproximación usando as palabras iniciadas coa letra "p", 2.080 entradas):

- 22.468 entradas en total, das cales son 21.889 normativas (97,5%) e 579 entradas non normativas (2,5%);
- 174 lematizacións combinadas (un 0,8%);
- 35.283 acepcións, o que dá unha media de 1,56 acepcións por entrada;
- 14.685 entradas monosémicas, incluíndo remisións xerais directas e desagregando homónimos (un 66% das non incorrectas);
- 39 de máximo de acepcións (*pasar*);
- "s.f.", "s.m." (as dúas 31%), "adx." (18%), "v.tr." (9%), "s." (6%), "v.intr." (4%), "adx. e s." (3%) e "v.pr." (2%) como categorías gramaticais máis frecuentes, cunha media de 1,11 categorías por lema;
- 304 topónimos incorporados;
- 2886 remisións xerais (un 13%);
- 3.540 entradas con fraseoloxemas e locucións (16%);

Respecto ás letras, as seis máis voluminosas son as seguintes: "a" (136 páxinas), "c" (132), "p" (93), "e" (86), "d" (73) e "m" (63). As máis pequenas son "j", "ñ", "k" e "w" (1 páxina cada unha), "z" (4), "u" (6) e "q" (7).

Disposición dos datos

As entradas ou lemas no dicionario van acompañadas dun conxunto variable de datos. Agás a categoría gramatical, os demais datos posibles só aparecen se procede e algúns deles, como o exemplo, case nunca. Con todo, presentan unha orde estable na súa presentación, que é a seguinte:

- asterisco de incorrección se a forma non é normativa;
- lema, en negra: vai rematado cun punto, aínda que se ten número de homonimia, forma de feminino ou glosa, o punto vai seguindo;
- número de homonimia, en posición de superíndice;
- se é adxectivo ou substantivo flexionable, dáse a terminación de feminino precedida de espazo e "-" ou a forma completa se é irregular (*chan, cru, el, nu, van*);
- en ocasións moi contadas o lema vai acompañado dun texto explicativo sen negra nin cursiva e entre parénteses: *neoclásico (estilo)*, *protésico (dental)* ou *Vaticano (Cidade, Estado do)*;
- categoría gramatical en cursiva;

• en caso de que a entrada sexa unha remisión xeral, márcase mediante "V." en recta seguido do lema ó que se remite en negra. En caso contrario, ofrécense os seguintes datos:

- número de acepción en negra;
- campo temático en cursiva;
- contexto de uso (diatrático ou diafásico) en recta e entre parénteses, que pode ser algún ou unha combinación dos seguintes: fam[iliar]., [sentido] fig[urado]., [sentido] lit[eral]., pex[orativo]., pop[ular]., [sentido] prop[io]., vulg[ar].;

- se hai número de acepción, a súa glosa correspondente en galego en cursiva coa función de matizala semanticamente respecto ás demais, separada dos seguintes datos por dous puntos;

- en moi poucos casos, unha nota a este matiz, entre parénteses e cursiva (*baixo, doente, esgrevio, grave*);

- detalles sobre o uso da forma galega en cursiva e entre parénteses, normalmente da frecuencia cunha expresión do tipo "(ús. máis como sing.)" ou "(ús. máis en pl.)" ou "(ús. case só en pl.)" comezando en maiúscula se non hai número de acepción e o seu matizador semántico (*abeaca, apeiro, azo, petrodólar, sigla*) e con minúscula se os hai (ás veces antes dos dous puntos: *amizade, bomba¹, escrúpulo, facultade, latitude, obra*; outras veces vai detrás e pegado ás traducións, co que non se sabe se en realidade se aplican a elas: *antípoda, carácter, conserva*); noutros casos o detalle é de carácter sintáctico: "(Ús. repetida)" en *ora* ou *quer*;

- se as posibles traducións ó latín merecen un matiz semántico específico nesta lingua, especificase tamén en cursiva pero entre parénteses e precedida de ";";

- as traducións van precedidas por ":", separadas internamente mediante "/" as variantes que corresponden ó mesmo caso, e mediante ";" aquelas que teñen distinta terminación de xenitivo ou cada unha das locucións; a tradución vai en maiúscula trala categoría gramatical se non hai máis ca unha acepción e en minúscula detrás de cada glosa se a palabra é polisémica;

- cando se considera necesario, o autor indica o caso rexido pola tradución detrás desta (*acariciar*);

- en cambio, se se indica que o número gramatical da tradución é plural, a localización é precedéndoa (*recorte, xeque*);

- detalles sobre o uso da forma latina se procede, como a frecuencia (coas fórmulas xa mencionadas: *afta, antípoda, arras, carácter, casco, entrañas, especia, facenda, fiel, ladáiña, nádega*), a combinatoria (*alcanzar*, neste caso sen parénteses), a restrición de caso (*epopea, xénero, saltar, desavir, relixión, careiro, votación, deshorrar*, os sinónimos *acaso, an-*

danza, azar, casualidade, continxencia e moitas preposicións e locucións preposicións e adverbiais: *carón, debaixo, dentro, derriba, sobre*), o caso ou o xénero e número da tradución que se está dando (*amoestación, arte, lepidóptero, macedonia, voso*), a forma nalgún caso ou en plural (*animal, ro-meo, serea, violeta; nós, se, vós*), a imposibilidade de declinar (en siglas como *láser*, números como *douscentos* ou *oitavo*, letras gregas, topónimos como *Belén* ou *Israel*, ou outras palabras como *crime, libra* ou *tótem*), formas latinas incorrectas (*abscisa*) e mesmo varios destes detalles á vez (*algún, equidade, fato, lumbar, querubín, relixión, vorcalladas*);

- outras categorías gramaticais aplicables, inmediatamente despois da forma latina e marcada mediante unha expresión do tipo "tamén en pl." (*amor, astucia, chuvia, comunal, funeral, incendio, mundo, muralla*);

- outras categorías gramaticais aplicables á forma galega, mediante unha marca precedida de punto e do tipo "Tamén adx." (*canalla*), "Tamén s." (*mediocre, narcótico*), "Tamén s.m." (*misóxino*), "Tamén s.f." (*agravante, multinacional*), "Tamén v.tr." (*cabalgar, dubidar, montar*), "Tamén v.pr." (*endeusar*);

- remisión específica desa acepción; non hai ningún xeito de distinguir se a remisión da última acepción se refire só a esta ou a tódalas da palabra;

- exemplo, moi esporadicamente (*certo, chicharo, infestar, sen*);

- fraseoloxía e locucións, tratadas como se fosen unha acepción máis, cos seus campos omisibles mencionados de glosa, detalles de uso, tradución, caso rexido, matiz semántico da tradución, remisión, frecuencia latina, outras categorías gramaticais, exemplo e remisión de contraste;

Características xerais

Esta estrutura fixa de cada entrada agocha un conxunto de convencións sobre a ordenación alfabética, a lematización combinada, o tratamento das partes omisibles, o tipo de léxico incluído e as remisións que requiren as seguintes aclaracións ulteriores.

Os lemas están ordenados alfabeticamente e os dígrafos considéranse letras independentes. Cando se trata de formas iguais, poden tratarse coma homónimos (caso no que se distinguen por un número, como en *radio*¹, *radio*² e *radio*³, e antes da especificación da forma feminina no caso de que exista, como en *escatolóxico*¹ -a) ou como formas con distinta categoría gramatical (como en *coelleiro* e *coelleiro* -a). Cando non se lematiza unha locución pola primeira palabra, indícase a parte

previa entre parénteses ó final: **borcalladas (ás)*. Máis habitual aínda é que, se a palabra non ten funcionalidade propia, se faga unha definición impropia (*embute*) ou que apareza no apartado de locucións.

Outra característica do *Diccionario galego-latino* é a lematización combinada, que consiste en unir variantes alfabeticamente consecutivas nunha soa entrada cando non teñen outro lema intermedio na orde e reciben a mesma definición ou un tratamento similar, xeralmente mediante unha locución coordinada con "ou" se son equivalentes ou separadas por coma se non son sinónimas:

anteñoñer ou **anteopor**. *v.tr.* 1. [...]. [páxina 97];

*fluctuación. *s.f.*, ***fluctuar**. *v.intr.* [...]. [páxina 512].

Hai ocasións nas que unha cadea latina pode permitir algunha pequena variación na escrita. En moitos casos, esta variación consiste na omisión dunha palabra ou na síncope de varias letras (ou só unha). Para denotar estas partes omisibles nas formas faise uso extenso das parénteses, tanto para palabras completas como para letras en particular, sexan ben "h", ben vogais temáticas ou ben xeminadas e dígrafos, ás veces ata máis dunha na mesma palabra (*alucinante*).

Como se di na introdución, o léxico tratado é do máis variado, dende o patrimonial (*amieiro, chupete, cueiro, frega, leituga, queiroa*) ou coloquial (*chintófano*) ata o especializado e máis moderno referente a instrumentos (*anteollos, bisturí, contraabaixo, lente, matraz*), deportes (*balonvolea, piragua*), economía (*póliza*), dereito (*copyright*), política (*comunistoide, emirato*), gastronomía (*fondue*), unidades (*coulomb, voltaxe, voltio, watt*), elementos químicos e compostos (*queroseno, clixé*) e tamén evidentemente enxeñaría (*cilindrada*) e informática (*cibernetica, computadora*). Entre estes termos inclúense nomes de animais e plantas, xa coñecidos na antigüidade e tamén modernos, polo que algunhas veces non queda máis remedio que recorrer ó nome científico en minúsculas para especies alleas ó mundo antigo (*castañeta, ñandú*).

Outro grupo importante son os topónimos, que aparecen marcados con "top." no lugar da categoría, pero sen cursiva. Recóllese unha gran variedade deles:

Antártida. top. Antartica terra. [páxina 96];

España. top. Hispania, Spania, Iberia –ae. [páxina 453];

Irlanda. top. Hibernia –ae. [páxina 613];

Sáhara. top. Sahara –ae. [páxina 919];

Tenerife. top. Ninguaria, Nivaria, Teneriffa –ae. [páxina 981];

Uruguai. top. Uruguaia ou Uruquaria –ae. [páxina 1022];

O concepto da obra de López Díaz en moitas ocasións cae na órbita do dicionario onomasiolóxico, por veces moi elaborado e moi lo-

grado. O seu estilo chega a lembrar o *Diccionario de usos castellano-gallego* de Freixedo Tabarés e Álvarez Carracedo (Ediciones Akal, 1985). Isto queda patente simplemente cuns exemplos collidos aquí e aló:

acocorar. *v.intr.* (O porco) [...] (a galiña) [...] (o galo) [...] (o corvo, a ra) [...] (outras aves) [...].

cabelo. *s.m.* **1.** Cada un dos pelos da cabeza: [...] **2.** Conxunto dos cabelos: [...] (brancos) [...] (louros) [...] (longos) [...] (peiteados) [...] (despeiteados) [...] (cabelos que caen) [...] (cos cabelos soltos) [...] (levar o cabelo longo) [...] (peitealo) [...] (cortalo) [...]. V. tamén **cabeleira, melena, pelo.**

café. [...] ♦ *Café con leite:* [...] (cortado) [...] (curto de café) [...] *Café descafeinado:* [...] *Café capuchino:* [...] *Licor café:* [...].

conter. [...] (o empuxe inimigo) [...] (o enfado) [...] (as lágrimas) [...] (a dor) [...] (as penas con viño) [...] (a alegría) [...]. [É interesante ver que estes matices forman a locución con cadanseu verbo].

gando. *s.m.* [...] (ovellas) [...] (cabras) [...] (bois, vacas) [...] (porcos) [...] (aves) [...] (peixes) [...] (gando groso) [...] (gando miúdo) [...].

inmerso -a. [...] (no sono) [...] (na dor) [...] (nas débedas) [...].

ladrón -oa. [...] (con danos nas cousas) [...] (de animais) [...] (de diñeiro público) [...] (a man armada) [...] (dos camiños) [...] (habitado a roubar) [...].

leite. *s.m.* [...] (de muller) [...] (de vaca) [...] (de cabra) [...] (de ovella) [...] (en po) [...] (de améndoas) [...] (condensado) [...].

lente. [...] *pl.* **2.** *Anteollos:* [...] *Montura:* [...] *Patillas:* [...].

movemento. [...] (literario) [...] (cultural) [...] (político) [...] (feminista) [...].

noz. *s.f.* **1.** [...] (oca) [...] (de casca lisa) [...] (a súa casca) [...] (a casca verde) [...] (o miolo) [...] (a pel que a cobre) [...].

ouro. *s.m.* [...] (puro) [...] (falso) [...] (lingote) [...] (moeda de ouro) [...] (mina de ouro) [...].

purificar. [...] (o ouro, os metais) [...] (o aire) [...] (o mel) [...] (o viño) [...] (en sentido relixioso) [...] **2.** *Tornarse puro:* [...] (nun río) [...].

uva. *s.f.* [...] (de mesa) [...] (pasa) [...] (non vendimada) [...] (bago) [...] (acio) [...].

Esta perspectiva non se restrinxen só á estrutura léxica da lingua de partida:

ninfa. [...] (das fontes) [...] (dos bosques e das árbores) [...] (dos montes) [...] (do mar) [...] (a Ninfa Eco) [...].

Non se pretende unicamente reproducir o que queda dentro da categoría gramatical da palabra que se quere traducir, xa que noutros casos faise un percorrido transcategorial:

esmola. [...] (*pedir esmola*) [...] (*dala*) [...] (*vivir dela*) [...].
galo ¹. [...] (*hora en que canta*) [...] (*ao canto do galo*) [...].
lira ¹. [...] (*tocar a lira*) [...] (*tocador/a de lira*) [...].
leite. [...] (*que dá leite*) [...] (*alimentar con leite*) [...].
malencarado –a. [...] (*mirar así*) [...].
mellora. s.f. [...] **2.** *Parte da herdanza* [...] (*deixar por mellora*) [...] (*recibir ou ter algo por mellora*) [...].
proverbial. [...] (*ser proverbial*) in proverbiiis aliquid esse.
púbere. [...] (*chegar á pubertade*) pubescere.

Outra consideración nas entradas refírese a valores como a escolla de palabras na lingua meta en función de criterios que non existen na lingua orixinal (o feminino en *orfanato*, o movemento ou repouso na perífrase *ir + participio* ou nos deícticos de lugar *acá, acolá, aquí*).

Debido ó reducido espazo, moitas veces remítese ó hiperónimo ou a un sinónimo parcial (*atracar a asaltar* e *atacar, edicto a bando* e *decreto, quentura a febre*).

As remisións poden clasificarse segundo tres criterios: a necesidade, o lugar de aparición e o lugar onde remite. Pola prescindibilidade poden ser de dous tipos: as xerais (cando non se dan traducións e van marcadas con "V.") ou as de especificación (para contrastar información, que van tralas traducións e marcadas con "V. *tamén*"). Poden aparecer en palabras monosémicas, en acepcións das polisémicas ou no apartado de locucións. Polo lugar onde remite, pode darse o número doutra acepción da mesma entrada, outro lema ou coas expresións "V. esta palabra" ou "V. este verbo" (que remiten ó propio matizador semántico galego). Estes tipos non son excluíntes, pois algunhas veces aparecen remisións mixtas (*expresar, ocasión, pernicioso*). Outra característica das remisións é que ás veces poden conter algún textícolo engadido, aclarativo do significado (*negror*), do matiz co que aparece (*pequeño*) ou doutros aspectos que o autor considerou de interese.

Lematización

Na lematización combinada, cando as palabras son homocategoriais e adxectivas, márcase a categoría gramatical: normalmente só ó final, aínda que non se distingue se a primeira tamén flexiona (*arábico*) ou se é invariable (*ceibo*); ou nas dúas se son as terminacións distintas (*porcallán*). Nos substantivos hai máis tipoloxía (*aquel, amalló, *cosecha, feixó, *orinal*), mentres que os verbos son a maioría especificacións da variación de *poñer/por* e derivados. As heterocategoriais son moi poucas, to-

das elas remisións de formas incorrectas a normativas (*almidón, *estrena, *fluctuación, *perxudicar, *prancha, *víctima, *victoria).

Escolla ou ausencia da categoría gramatical

A asignación correcta das categorías gramaticais sempre presenta casos problemáticos, pero a falla dunha introdución e guía de uso impide entender se hai unha diferenza consciente na asignación entre as diferentes combinacións de categorías.

Un caso cunha dinámica interna propia son as interxeccións, pois cando son monosémicas lematízanse con "!" (*abur!*, *ah!*, *ai!*, *ala!*, *ale!*, *aleluia!*, *amén!*, *arre!*, *canté!*, *eh!*, *ó!*, *ogallá!*, *oh!*, *ola!*, *ou!*, *oxalá!*, *puf!*, *vaia!*), pero cando hai máis acepcións, lematízanse sen "!" e coa terminación de adxectivo se procede (*adeus*, *alerta*, *alto*¹, *carallo*, *claro -a*, *coidado*, *cona*, *fóra*).

Outro caso especial é a toponimia. A abreviación "top." funciona como categoría gramatical (aínda que non se especifique en cursiva), e cando un topónimo é plural non se lle adoita dar esa especificación (*Ampurias*, *Andes*, *Atenas*, *Caracas*, *China*, *Galia*).

Variabilidade nas traducións

O dicionario fornece a terminación do xenitivo dos substantivos trala forma de nominativo:

kaiser. *s.m.* Caesar –aris.

En caso de que sexa adxectivo, o que se dá son as dúas ou tres terminacións para os xéneros, segundo corresponda:

washingtoniano –a. *adx.* e *s.* (*Do Estado*) Vasintonianus –a –um.

Vasintoniani –orum; (*da cidade*) Vasintoniensis (ex usu Curiae Romanae: Washintonensis) –e. Vasintonienses –ium.

Se o adxectivo é cualificativo só para persoa ou animal sexuado (e polo tanto no que non ten aplicación semántica o uso do neutro), dáse a terminación de feminino separada por unha barra e normalmente non se dá a terminación de xenitivo. Estes femininos poden ser derivados da flexión do relativo (*fulano*, *quenquera*) ou pola terminación de adxectivos e substantivos como "-eps/-ipissa" (*alteza*) e "-ops/-pissa" (*escravo*, *negro*), "-er/-era" (*óso*) e as variantes "-ger/-[g]era" (*chaveiro*, *cordeiro vs. la*¹) e "-ger/-gra" (*virxe*, *negro*, *badanas*, *pousafoles*, *enfermo*, *gotoso vs. neurasténico*), "-ista/-istria" (*bombo*, e as variantes "-ltes/-ltria" e "-oedus/-istria" en *instrumento*), "-us/-a" (*intelectual*), "-us/-ia" (*avó*, *bisavó*, *proxenitor*, *tatarabuelo* [sic]), "-ter/-tra" (*empregado*) e "-ter/-[t]era" (*adúl-*

tero), "-tor/-trix" (*jockey, testamenteiro*), o subtipo "-stor/-strix" (*forneiro, confeiteiro, xestor*) e as flexións relacionadas "-tor/-[t]oria" (*armador, navieiro, ambulante, vendedor vs. charlatán, representante*) "-essor/-estrix" (*posuidor, terratenente*) e "-nsor/-nstrix" (*tosquiador, defensor*).

O uso de guións ou barras depende de como se considere o lema en cuestión (principalmente substantivo ou adxectivo):

adúltero –a. *adx.* e *s.* Adulter/–era; concubinus/–a; moechus/–a; moechator/–trix; alieni matrimonii subessor; (fig.) cuculus –i; (*adúltera*) moechas –adis.

adulto –a. *adx.* e *s.* Adultus –a –um; (vir, femina, animal) adulta aetate.

fabricante. *adx.* e *s.* Fabricator, aedificator, molitor/–trix; faber –bri; opifex –ícis; ergasterii dominus/–a.

vencedor –ora. *adx.* e *s.* Victor/–trix; superior –oris; debellator/–trix; [...].

A barra tamén se usa cando hai variabilidade na ortografía ou na asignación da terminación. Estas mutacións son máis habituais na asignación ó xenitivo dunha ou outra declinación e son comúns as formas adoptadas do grego: "-ae/-is" (*basalto*), "-ae/-atis" (*amálgama, barbacá, emplasto*), "-atis/-atos" (*morfema*), "-i/-us" (*abruñeiro, bananeiro, loureiro, mirto, piñeiro*), "-oris/-eris" (*arras*), "-eri/-eris" (*tarde*), "-is/-eris" (*cogombro, impúbere*), "-is/-eos" (moitos deles termos biolóxicos: *aire, biopsia, catarse, cirrose, fase, hipnose, hipocrísia, matemático, poesía, simbiose, sintaxe, trombose, xénese*), "-is/-idos" (os sinónimos *acantilado, baixío, banco e rompente*), "-is/-idis" (*tigre(sa), epiderme*), "-onis/-onos" (*tritón*), "-onis/-ontis" (*camaleón*), "-(i)um" (os sinónimos *burguesía, clase, magnate, nobre, notable e señor*), "-ium/-iorum" (*crystal*) e "-tri(s)" (*intermediario*).

Tamén pode haber variación na terminación de nominativo: "-a/-es" (*albanés*), "-es/-is" (*bronquite, popa, reixa*), "-i/-a" (*celosía, reixa*), "-ob(i)s" (*labra*), "-on/-um" (*ourego*), "-os/-us" (*morsa, ornitorrinco*) e "-us/-um" (*aceda, amendoeira*). Chégase mesmo a que a variabilidade afecte á raíz, polo que inflúe nos dous casos (*abeto* e *v. infra africano, Canadá*, etc.). Estas alternativas son habitualmente entre dúas variantes, aínda que hai palabras con tres (*comestible*) ou ata catro (*base?*).

Unha terceira aplicación da barra é nos verbos, cando o infinitivo pode ter dúas posibles terminacións (*batallar, considerar; abrazar, beixar*) ou se dan as diferentes persoas de imperativo (*adeus, punto*).

En ocasións, estas variacións na flexión aparecen distintas para a mesma raíz ou un conxunto de terminacións similares: "tritón" nas dúas acepcións de *tritón*; "iris" en *gladiolo* e *arco*; "institor" en *armador, navieiro vs. ambulante, vendedor vs. charlatán, representante*; "vesper" en *tarde* e *Ve-*

nus; "-ae/-atis" en *chapa, taracea vs. embutido, encaixe*; "-[it]is/-[it]idis" en *furón, pirita vs. pemento*; "-ium/-[i]orum" en *floral vs. carnaval*; "-(i)um" en *aristócrata, aristocracia vs. burguesía, magnate, señor*; "-on/-um" en *apógrafo, apoloxético, epíteto vs. alelí, élitro, encéfalo, ourego vs. fenómeno vs. anacoluta, copia (vs.) elexía*; "-um/-us" en *aceda e amendoeira*; "-os/-us" en *Albania, discóbolo, integral, palimpsesto vs. agulla, labirinto*; "-us/-ia" en *avó vs. bisavó vs. proxenitor*; "-tri(s)" en *alcaíote vs. intermediario (vs.) terceiro vs. enlace*; "-are/-ari" en *batallar vs. o resto dos casos: alburgar, deplorar, gretar, gritar, oscilar, vela*; "assentire/-iri" en *abrazar, entender vs. acceder, avir vs. sen variación na maioría dos casos: acordo, conceder, decantar, neutral, subscribir*. Tamén ás veces córtase a terminación por un punto distinto (que poñéndoas entre parénteses serían "-(g)era", "-(t)er/-(t)(e)ra", "-(t)oria", "-(it)is/-(it)idis", "-ium/-(i)orum"). Entendemos que isto está feito conscientemente e que non corresponde a grallas tipográficas ou a formas diferentes na presentación dos mesmos datos, co cal celebramos as ansias de precisión do autor.

Como vemos nos exemplos anteriores, o guión ou a barra poden aplicarse ás distintas traducións dun mesmo lema. Cando a flexión destes accidentes é máis irregular en substantivos e adxectivos, danse as formas plenas separadas con comas:

- angueira.** *s.f.* [...] res, rei. [...].
cal¹. *s.m.* *Composto químico:* calx, calcis. [...].
cocho¹ –a. *s. 1.* *Manífero doméstico:* sus, suis; [...].
día. *s.m.* [...] **3.** [...] lux, lucis; sol, solis. [...].
fondo –a. *adx.* [...] acer, acris, acre. *s.m. 3.* [...].
lei. *s.f. 1.* [...] lex, legis; ius, iuris; [...].
lince. *s.m.* Lynx, lycnis; [...].
rei. *s.m. 1.* *Soberano:* rex, regis. [...].
xabaril. *s.m.* Aper, apri; [...].

Normalmente as distintas traducións están separadas con comas:

xerminar. *v.intr.* Germinare, progerminare, egerminare; (*prematuamente*) praegerminare.

Candos hai varias traducións en substantivos ou adxectivos que presentan a mesma terminación de xenitivo, agrúpanse separándoas entre elas con punto e coma e repetindo a terminación só unha vez:

- arrogante.** *adx. 1.* [...] lascivibundus –a –um; insolens –entis; arrogans –antis. **2.** [...] **3.** [...] elatus –a –um; contumax –acis; ferox –ocis; sublimis –e. [...].
continencia. *s.f.* Continentia, abstinentia, temperantia, castimonia –ae; moderatio –onis; parcitas, castitas –atis.

informe ². *adx.* *Sen forma definida:* informis, rudis –e; inconditus, incompositus, indigestus –a –um; [...].

En ocasións moi contadas, o punto funciona como separador, fundamentalmente nos xentilicios:

islandés –*esa*. *adx.* e s. Islandicus –a –um; Islandiensis –e. Islandici –orum; Islandienses –ium.

libio –*a*. *adx.* e s. Libycus –a –um; Libys –yos. Libyes –um.

palestino –*a*. *adx.* e s. Palaestinus –a –um; Palaestinensis –e. Palaestini –orum; Palaestineses –ium.

polaco –*a*. *adx.* e s. Polonus ou Polonicus –a –um. Poloni –orum.

vigués –*esa*. *adx.* e s. Vicensis –e. Vicenses –ium.

Existen casos nos que non se dá a terminación: isto acontece nas locucións substantivas, tanto se van acompañadas doutras traducións coa mesma terminación coma se non, ou se están interrompidas por un matiz entre parénteses:

ultramoderno –*a*. *adx.* Recentissimus –a –um; maxime ou summe modernus.

maduro –*a*. *adx.* [...] **4.** (fig.) *Equilibrado, xuizoso:* animi ou animo maturus; prudens –entis. **5.** [...].

alienado –*a*. *part.* [...] segregatus, seiunctus, alienatus, privatus; (*perturbado*): insanus, vesanus, furiosus –a –um; amens, demens, insaniens, furens –entis.

Como xa dixemos, hai veces nas que existen partes escritas da tradución que se poden omitir e que, para marcar esta circunstancia, se fai uso de parénteses, tanto para palabras completas coma para grafemas concretos. Isto faise cando unha cadea contén a outra, é dicir, cando hai unha síncope, pero cando hai unha substitución parcial utilízase porén a conxunción "ou" coma na lematización combinada:

incontinencia. *s.f.* **1.** [...]. **2.** *Falta de control sobre os esfínteres:* urinae profluentia ou incontinentia. [...].

tocado –*a*. *part.* **1.** [...]: V. este verbo. **2.** [...]: leviter laesus, vulneratus ou affectus. **3.** [...] fatuus, delirus, insanus –a –um.

Esta convención ás veces dá por sobreentendido cales son as diferentes combinacións, pois os límites da disxunción do "ou" son ambiguos cando hai máis de dous elementos (poden ser partes ou grupos completos) ou unha coma (pois pódese usar para separar palabras coa mesma terminación de xenitivo ou para os enumerandos non finais):

antro. *s.m.* [...] corruptionis ou perditionis spelunca ou locus.

Caribe (mar). top. Caribicum ou Antiliacum mare.

olóico –*a*. *adx.* **1.** *Que se produce pola acción do vento:* venti ou aeris flatu ou vi actus. [...].

Por veces non se pode distinguir ben se varios elementos separados por comas son formas flexionadas da mesma palabra, un caso xenérico de traducións distintas ou partes intercambiabes nunha cadea xeral (salvo pola relación morfolóxica entre eles e a ausencia de terminación no primeiro caso ou pola relación funcional e a existencia de "ou" no último):

africano -a. *adx.* e *s.* Afer, Afra, Afrum; Africanus ou Africus -a -um. Afri ou Africani -orum.

anónimo -a. *adx.* 1. [...] (*escritor*) ignoti, incerti nominis ou clancularius scriptor ou auctor. [...]. 4. [...] *non dá a coñecer o seu nome*: ignoti, incerti nominis ou sine nomine scriptor ou auctor. [...].

Con todo, hai casos nos que usa "ou" cando ben se podía usar parénteses ou unha barra:

alcaïote. [...] sequester -tri/-tris [...]. [marcable como "sequester -tri(s)"].

romano. [...] Quirites -um/-ium [...]. [marcable como "Quirites -(i)um", como por outra parte na devandita *aristocracia*].

africano. [...] Africanus ou Africus -a -um [...]. Afri ou Africani -orum. [marcable como "Afric(an)us -a -um" e "Afr(ican)i -orum"].

Canadá. top. Canada ou Canadia -ae. [marcable como "Canad(i)a -ae"].

guitarista. [...] citharista -ae/citharistria -ae; [...]. [marcable como "cytharist(ri)a -ae"].

usucapión. *s.m.* [*sic*] Usucapio, usucapio -onis. [marcable como "Usuca(p)tio -onis"].

valeriana. *s.f.* Phu ou phun (*indecl.*) [...]. [marcable como "Phu(n) (*indecl.*)", como en *tifón*].

poexo. *s.m.* Pulegium ou puleium -i; mentha pulegium. [marcable como "Pule(g)ium -i". Nestas seis últimas palabras a parte variable é á raíz común ós dous casos].

codeso. *s.m.* Cytisus ou cytisum -i. [marcable como "Cytisus/-um -i", como en *vaio*].

gladiolo. *s.m.* Gladiolum ou gladiolus -i [...]. [marcable como "Gladiolum/-us -i"].

tomíño. *s.m.* Thymus ou thymum -i. [marcable como "Thymus/-um -i"]

Nótese que hai certa abundancia de nomes de plantas (estas últimas cinco e outras xa mencionadas: as cinco de xenitivo en "-us/-i", *co-gombro, ourego, aceda, amendoeira, abeto, pemento, alelí*) e animais (tamén

devanditas: *tigre(sa)*, *tritón*, *camaleón*, *morsa*, *ornitorrinco*, *furón*, *cocho*, *lince*, *xabaryl*) coa raíz ou a terminación variable ou irregular.

Valoración

En calquera obra sempre pode haber grallas polas présas ou o despiste ("vebo" en *abandonado* e *trazado*; "(pl.)" con espazo en *chisme*; "par" por "para" en *cotifar*; "fig" sen punto en *aferrar*, *fincar*, *transparente*; "ús" sen punto en *druída*; "V" sen punto en **eibar*; "pl" sen punto en *facenda*, *fato1*, *flora* e *tirante*; "tamém" en *hipnotizar*; etc. Pero son detalles pouco importantes, que probablemente se deban a carencias no proceso de informatización e á inevitable necesidade de improvisar na creación do dicionario a medida que evolucionaba o seu proceso de construción. O que si achamos moito máis de menos é a marcación da cantidade vocálica latina.

Celebramos a explicitación da delimitación semántica de cada acepción, que afortunadamente comeza a ser habitual na lexicografía galega bilingüe. A súa pretensión case onomasiolóxica convérteo nunha obra moi importante para a lexicografía galega xeral, non só a bilingüe, pois é unha interesante fonte de sinonimia e de campos semánticos.

Estamos diante dunha obra non só necesaria, senón imprescindible para as dúas linguas, neste momento no que se cuestiona a vitalidade e a necesidade tanto do galego coma do latín. O feito de recompilar a neoloxía latina para novos conceptos partindo do galego é unha demostración dos procesos de rexeneración lingüística que se poden artellar na actualidade para o latín, e por suposto tamén para o galego.

V. FRESCO BARBEITO